

Humor i håndværk og design

En undersøgelse af humors rolle og effekt i håndværk og design-undervisningen

Professionsbacheloropgave

Læreruddannelsen (LIA)
VIA University College, Aarhus C

29. april 2024

Meme genereret af Katrine Bøndergaard Jensen via: <https://imgflip.com/i/8nykz1>

Navn:	Katrine Bøndergaard Jensen (303754)
Fag:	Håndværk og design
Vejledere:	Thomas Rytter Jensen & Birte Debel Hansen
Antal anslag:	59964

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	2
1.1 Problemformulering	3
2. Læsevejledning	3
3. Metodiske og empiriske overvejelser	4
3.1 Det videnskabsteoretiske ståsted	4
3.2 Undersøgellesdesign og empiri	5
3.2.1 Kvalitative interviews med lærere og elever	5
3.2.2 Observationer i håndværk og design-undervisningen.....	5
3.2.3 Anvendt forskning	6
3.2.4 Kritisk refleksion over egne metoder.....	6
4. Begrebsafklaring og afgrænsning	7
4.1 Definition og afgrænsning af begrebet <i>humor</i>	7
4.2 Definition og afgrænsning af begrebet <i>kreativitet</i>	8
5. Analyse af humorens rolle og effekt i faget håndværk og design	9
5.1 Humorens karakter i håndværk og design-undervisningen	9
5.1.1 Humor i interaktionerne og i selve stoffet	9
5.1.2 Humortyper i undervisningen	10
5.1.3 Opsummering: Hvad karakteriserer humorbrugen i håndværk og design?.....	11
5.2 Humorens vilkår i håndværk og design-undervisningen	11
5.2.1 Værkstedets fysiske rammer: Et brud med det sædvanlige.....	11
5.2.2 Det sociale samspil: Frie og uformelle møder	12
5.2.3 Opgaver med fokus på kreative løsninger	13
5.2.4 Opsummering: Hvilke vilkår har humoren i håndværk og design-undervisningen?.....	14
5.3 Den gode humor i håndværk og design-undervisningen	14
5.3.1 Naturlig og ikke-planlagt humor.....	14
5.3.2 Relaterbar humor	15
5.3.3 Respektfuld humor	15
5.3.4 Humor som en del af undervisningens indhold	16
Opsummering: Hvordan bruges humor hensigtsmæssigt i håndværk og design-undervisningen?.....	17
5.4 Humorens effekt på elevernes læring og kreativitet	17
5.4.1 Humorens effekt på elevernes kreative tænkning	18
5.4.2 Humorens effekt på elevernes viden om det faglige indhold.....	19
5.4.3 Humorens effekt på elevernes motivation og glæde ved at arbejde med håndværk og design	20
5.4.4 Opsummering: Hvilken effekt har humoren på elevernes læring og kreativitet?.....	21

6. Diskussion: Er humor i undervisningen risikoen værd?	21
7. Konklusion	23
8. Handleforslag: Lad humor være en del af undervisningens indhold	24
8.1 Brug humor i forklaringer og instruktioner	24
8.2 Indtænk humor i opgavens tema.....	24
8.3 Gør humor til et element i elevernes præsentationer	25
8.4 Giv plads til humor i elevernes løsninger.....	25
9. Litteraturliste	26
10. Bilag	28
10.1 Bilag I: Interviews.....	28
10.1.1 Interview med folkeskolelæreren Dina.....	28
10.1.2 Interview med folkeskolelæreren Anker.....	29
10.1.3 Interview med eleverne Anton og Claes	29
10.1.4 Interview med eleverne Sally, Leslie og Line.....	30
10.1.5 Interview med eleverne Iris, Anne og Sandra	31
10.2 Bilag II: Observationer.....	32
10.2.1 Observationsskema fra Ankers undervisning.....	32
10.2.2 Overblik over observerede humortyper i Ankers undervisning	34
10.3 Bilag III: Værkstedet	34
10.4 Bilag IV: Humorigt indhold	35
10.4.1 Eksempel på et meme til undervisningen	35
10.4.2 Eksempel på en af Storm P's sjove opfindelser	35

1. Indledning

Hvad får du, når du krydser en mukkert, en vittighed og en fjerdeårsstuderende på læreruddannelsen? Etammersjovt bachelorprojekt. Spøg til side, så handler dette projekt om brugen af humor i håndværk og design-undervisningen. Min erfaring er, at humor fylder meget ude i folkeskolen. Alligevel oplever jeg ikke, at der i faglige sammenhænge bliver talt særlig meget om humor som et didaktisk værktøj. Det er denne undring, der har tændt min nysgerrighed.

Adskillige studier peger på, at elever værdsætter humor i undervisningen (Szentes, Horváth & Harangus, 2020, s. 88). Alligevel undgår mange lærere – bevidst eller ubevidst – at bruge

humor, fordi det er forbundet med en række risici, såsom latterliggørelse, uro og krænkelse (Einfeldt, 2022, s. 15). Det er en skam, hvis man spørger Martin Einfeldt, der er ekstern lektor ved Københavns Universitet, hvor han blandt andet underviser i humor og kreativitet. Ifølge Einfeldt kan man ikke bare lukke ned for humoren. Selv hvis læreren tager afstand til humor, findes den stadig i klasselokalet, fx blandt eleverne. Derfor skal en lærer være i stand til at håndtere humor, ikke kun for at forebygge brug af uhensigtsmæssig humor blandt eleverne, men også for at udnytte humorens potentiale i undervisningssammenhænge (Einfeldt, 2022, s. 15). Humoren kan nemlig være med til at styrke elevernes læring, særligt når det gælder evnen til at tænke og arbejde kreativt (Einfeldt, 2020, s. 96).

At humoren har et potentiale i faglige og kreative sammenhænge, understreges ligeledes af Lars Geer Hammershøj (2020), lektor ved DPU. Han argumenterer for, at humor ikke bare skal være et middel i undervisningen, men et mål i sig selv, da humor kan styrke kreativ tænkning: ”Når det er vigtigt at fremme humor i skolen, er det, fordi humor er børns naturlige og dominerende måde at være kreative på, og fordi humor er kilden til alle typer af kreativitet og innovation” (Hammershøj, 2020, s. 130-131). Ifølge Hammershøj kan kreativitet ikke reduceres til at være en evne eller en kompetence. Kreativitet er en del af menneskets dannelse, fordi det handler om vores måde at forholde os til os selv og verden på (Hammershøj, 2020, s. 126). Dermed er samspillet mellem kreativitet og humor ikke kun relevant i en bestemt faglig sammenhæng, men også i et større dannelsesperspektiv.

Selvom kreativitet på den måde har en relevans i alle skolens fag, fylder den særligt meget, når man kigger på formålene for skolens praktisk-musiske fag, herunder håndværk og design, hvor undervisningen blandt andet skal fremme elevernes kreative, innovative og entreprenante tilgang (Undervisningsministeriet, 2019, s. 3). Det er på baggrund af ovenstående perspektiver, at jeg har valgt at undersøge nedenstående problemformulering.

1.1 Problemformulering

Hvilken rolle har humor i håndværk og design-undervisningen, og hvordan kan man som lærer inddrage humor i arbejdet med at udvikle elevernes kreativitet?

2. Læsevejledning

Formålet med projektet er at undersøge humorens betydning i håndværk og design-undervisningen med fokus på udviklingen af elevernes kreativitet. Projektet er primært funderet i det *kontinentale projektsyn*, da jeg arbejder med at fremhæve værdien i et eksisterende fænomen: humor i

undervisningen. Det kontinentale projektsyn afspejles i projektets opbygning, hvor jeg løbende vil inddrage teori og praksis i en zigzagbevægelse (Pjengaard, 2017, s. 315-316). Jeg vil starte med kort at redegøre for, hvordan begreberne *humor* og *kreativitet* grundlæggende forstås og anvendes i opgaven. Begreberne udfoldes herefter løbende i en analyse af indsamlet empirisk materiale, hvilket omfatter observationer og interviews, der tilsammen giver et indblik i humorens rolle i skolens håndværk og design-undervisning. Analysen munder ud i en diskussion af, hvorvidt det er risikoen værd at inddrage humor i sin håndværk og design-undervisning. På baggrund af analysen og den dertil knyttede diskussion vil jeg til sidst fremlægge en række forslag til, hvordan man som lærer kan inddrage humor i arbejdet med at udvikle elevernes kreativitet i håndværk og design.

Selvom jeg i denne opgave fokuserer på humorens potentiale i forhold til elevernes kreativitet i håndværk og design-undervisningen, er det vigtigt at understrege, at undersøgelsen også har en relevans for lærere og elever i skolens øvrige fag og i et større dannelsesperspektiv.

3. Metodiske og empiriske overvejelser

For at sikre størst mulig gennemsigtighed i forhold til tilblivelsen af denne undersøgelse, vil jeg i dette afsnit præsentere den videnskabsteoretiske tilgang, der danner grundlag for opgaven. Derefter følger en beskrivelse af, hvordan jeg metodisk er gået til værks – både i forbindelse med indsamlingen af empirien og i det analytiske arbejde.

3.1 Det videnskabsteoretiske ståsted

Dette bachelorprojekt er funderet i en videnskabsteoretisk position, som samlet set kan betegnes som en *pragmatisk tilgang* (Qvortrup, 2017, s. 230), der integrerer elementer fra både konstruktivismen, hermeneutikken og fænomenologien for at opnå en holistisk forståelse af emnet. Pragmatismen betoner betydningen af konkrete handleforslag, samtidig med at den anerkender værdien af teori og refleksion. På den måde er det muligt at opnå "... et bredere og mere nuanceret billede af forskningsgenstanden" (Qvortrup, 2017, s. 231). Med denne pragmatiske tilgang inkorporerer jeg elementer fra konstruktivismen, som fokuserer på subjektive oplevelser og betydningen af individuelle fortolkninger (Qvortrup, 2017, s. 222), hvilket kan ses i refleksionen over elevernes og lærernes opfattelse af humor og kreativitet i undervisningen. Jeg er altså ikke optaget af at finde frem til én sandhed om fx humor, men derimod hvordan udvalgte mennesker – lærere og elever – opfatter og oplever virkeligheden. Dertil rummer mit undersøgelsesdesign træk fra fænomenologien og hermeneutikken, der

betoner vigtigheden af fortolkning og forståelse af menneskelig adfærd og sociale fænomener. Dette ses i analysen af det indsamlede empiriske materiale, hvor jeg, med en *tolkende tilgang*, forsøger at komme bagom det, de adspurgte elever og lærere umiddelbart udtaler (Pjenggaard, 2017, s. 322).

3.2 Undersøgelsesdesign og empiri

Mit undersøgelsesdesign sigter mod at opnå en dybdegående forståelse af problemstillingen ved at kombinere forskellige empiriske metoder. Jeg fokuserer på at forstå og beskrive lærere og elevers oplevelse af humor i håndværk og design-undervisningen gennem en kvalitativ tilgang, hvor kvaliteten og dybden af datamængden er i fokus (Bak, 2017, s. 50).

3.2.1 Kvalitative interviews med lærere og elever

Jeg har interviewet to håndværk og design-lærere, som jeg kalder Dina og Anker. Dina er 62 år og arbejder på en sjællandsk folkeskole, mens Anker er 30 år og underviser på en folkeskole i Midtjylland. Derudover har jeg lavet tre gruppeinterviews med elever, der går på den skole, hvor Anker underviser. Disse elever kalder jeg (1) Anton og Claes, (2) Sally, Leslie og Line og (3) Iris, Anne og Sandra (Bilag I: Interviews).

Jeg har valgt at gennemføre *semistrukturerede interviews* med både lærerne og eleverne. Det betyder, at jeg på forhånd har forberedt en række spørgsmål, samtidig med at jeg giver plads til, at der kan opstå nye spørgsmål og retninger undervejs i interviewet (Bak, 2017, s. 51). Da jeg ønsker så troværdige svar som muligt, forsøger jeg at stille åbne spørgsmål, så mine forudindtagede hypoteser og intentioner ikke kommer til at dominere interviewet. For at gøre interview-situationen komfortabel for både lærere og elever, finder alle interviews sted i klasselokalet, på nær interviewet med læreren Dina, som bor og arbejder på Sjælland. Dette ene interview blev derfor afholdt over en telefonsamtale. Jeg gør mig desuden overvejelser om tryk og magtbalance, særligt i mine interviews med eleverne. Derfor interviewer jeg dem i grupper og ikke individuelt, samtidig med at jeg er bevidst om ikke at give eleverne en følelse af rigtige eller forkerte svar.

3.2.2 Observationer i håndværk og design-undervisningen

Jeg er ikke kun interesseret i informanternes holdninger til humor i undervisningen, men også deres handlinger. Der kan nemlig være stor forskel på, hvad en person siger, og hvad en person så rent

faktisk gør (Blomberg, 1993, s. 130). Jeg har derfor været med som observatør i Ankers håndværk og design-undervisning, hvor 8. klasse-elever skal filte påskepynt til skolen.

I mit observationsarbejde har jeg gjort mig grundige overvejelser omkring, hvad jeg vil undersøge, da det er afgørende for valget af observationsmetode (Østergaard, 2017, s. 30). Jeg vil gerne undersøge humorens rolle i håndværk og design-undervisningen, og derfor er observationskemaet udarbejdet med fokus på at identificere forskellige *former* for humor i forskellige *situationer* samt den umiddelbare *effekt* heraf (Bilag II: Observationer). Under observationsarbejdet påtager jeg mig rollen som *observatør, der deltager*, hvilket vil sige, at jeg optræder som tydelig observatør, samtidig med at jeg i lav grad er involveret i det, der udforskes. Jeg vælger at påtage mig denne rolle af flere årsager. For det første er der tale om et relativt kortvarigt studie. For det andet studerer jeg en gruppe og en situation, hvis hverdag jeg ikke er en del af (Østergaard, 2017, s. 33).

3.2.3 Anvendt forskning

Stjæler du fra en person, er det plagiat. Stjæler du fra mange, er det forskning. Til at belyse problemstillingen gør jeg primært brug af forskning, der handler om læring, pædagogik, kreativitet og humor. Jeg anvender primært teorier og forskningsresultater fra Martin Einfeldt (2020) (2022), Peter M. Jonas (2010), Teresa M. Amabile (1998) og Lars Geer Hammershøj (2020) til at belyse forholdet mellem humor, læring og kreativitet – dog med løbende inddragelse af anden relevant forskning, der både udfordrer og udfolder deres perspektiver. De nævnte teoretikere bidrager med viden om, hvordan humor kan påvirke elevernes kreative tænkning, motivation og generelle trivsel, samt hvordan humor kan integreres i undervisningen på en hensigtsmæssig måde. Ved at kombinere og anvende forskellige teoretiske perspektiver søger jeg at skabe en helhedsorienteret forståelse af humorens rolle og effekt i håndværk og design-undervisningen.

3.2.4 Kritisk refleksion over egne metoder

Jeg har taget en række metodiske valg i dette projekt, som man må forholde sig kritisk til. For det første er det vigtigt at være opmærksom på, at interviewet ikke er en neutral teknik, men en ”... aktiv interaktion mellem to eller flere personer, der leder til socialt forhandlede, kontekstuel baserede svar” (Bak, 2017, s. 49). Det er mig, der på forhånd har udstukket retningen for interviewet, og selvom jeg beder de adspurgte om at være så ærlige som muligt, vil deres svar muligvis være påvirket af situationen. Eleverne tør måske ikke sige, hvad de virkelig tænker overfor deres klassekammerater, eller de forsøger måske at sige det, de tror, jeg gerne vil høre.

Man kan på samme måde forholde sig kritisk til observationssituationen. Forud for selve observationsarbejdet gør jeg mig mange overvejelser omkring, hvordan jeg skal kontakte skolen. På den ene side vil jeg gerne observere en så autentisk undervisningssituation som muligt. På den anden side vil jeg heller ikke føre lærerne og eleverne bag lyset ved ikke at fortælle dem, hvad jeg vil observere. Derfor præsenterer jeg de involverede lærere for undersøgelsens formål forud for mit besøg på skolen. Det gør jeg på baggrund af nogle etiske overvejelser omkring at sikre, at alle parter har mulighed for at komme med samtykke og er klar over, hvad de deltager i (Boding, Mølgaard, & Pjenggaard, 2019, s. 62). Ulempen ved at oplyse de deltagende om dette er, at de muligvis opfører sig anderledes, end de ellers vil gøre. Måske prøver læreren at inddrage mere humor end normalt, og måske er eleverne mere ”artige” på grund af min tilstedeværelse.

Det er desuden vigtigt at anerkende, at forskning altid udføres fra et bestemt perspektiv eller teoretisk ståsted. Den forskning, der indgår i min undersøgelse, repræsenterer et udsnit af mulige perspektiver på problemstillingen. Selvom jeg forsøger at belyse problemstillingen nuanceret ved at inddrage flere perspektiver, er der en afgrænsning, som til en vis grad afspejler mit eget bias. Havde jeg valgt at undersøge problemstillingen ud fra alternative tilgange, var jeg muligvis nået frem til nogle andre pointer i min analyse. På den måde er forskningen og udvælgelsen heraf ikke neutral. Einfeldt peger desuden på, at humor er en svær størrelse at undersøge videnskabeligt, fordi den er så subjektiv og svær at måle på. Det gør det svært at konkludere noget almengyldigt ud fra ens empiriske undersøgelser, og der er derfor en masse forbehold (Einfeldt, 2022, s. 35).

4. Begrebsafklaring og afgrænsning

Før jeg går i gang med analysen, vil jeg kort redegøre for begreberne *humor* og *kreativitet* med henblik på at afgrænse, hvordan begreberne grundlæggende forstås og anvendes i opgaven. Begreberne vil løbende blive udfoldet og nuanceret yderligere i selve analysen.

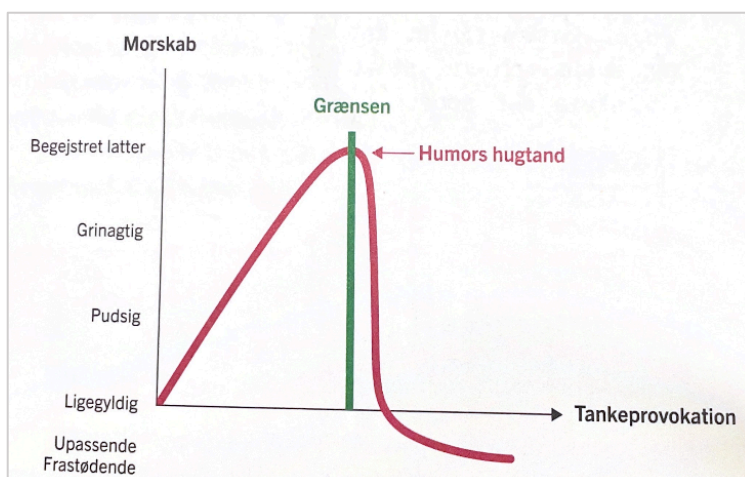
4.1 Definition og afgrænsning af begrebet *humor*

Humor defineres flere steder som *tankens leg* (Brudal, 2006, s. 194). En lignende definition præsenteres af humorforskeren Martin Einfeldt, som beskriver humor som: ”... social leg med tankeprovokation som nogle finder morsom” (2020, s. 78). Med denne definition tages der samtidig højde for, at humor er et komplekst psykologisk fænomen, der kan virke forskelligt på forskellige mennesker i forskellige situationer. Hvad der opfattes som morsomt, afhænger af den enkeltes *humoristiske sans*,

som kan beskrives som "... evnen til at se og værdsætte hvad der kan være morsomt, at gøre det morsomme morsomt for andre samt at fornemme og lære af hvad andre oplever som morsomt (Einfeldt, 2020, s. 79). Den humoristiske sans er individuel, og derfor er grænsen mellem det morsomme og det ikke-morsomme ikke fast. Til at illustrere dette har Einfeldt udviklet modellen; *Grænsen hvor noget morsomt holder op med at være morsomt* (2020, s. 88). Modellen viser sammenhængen mellem tankeprovokation og morskab. Jo tættere man kommer på grænsen med sine tankeprovokationer, desto sjovere bliver det. Dog kan tankeprovokationer være så voldsomme, at de overskrider grænsen og resulterer i en negativ oplevelse, såsom pinlighed eller krænkelse, og derfor ikke længere opfattes som morsomme. Grænsen er ikke fast, men varierer afhængigt af konteksten, herunder øjeblikket, personen, relationen og kulturen (Einfeldt, 2020, s. 88).

Opsummerende kan humor betegnes som en kompleks og subjektiv form for tankens leg, hvor individuelle forskelle og kontekstuelle faktorer spiller en afgørende rolle. Humor er altså ikke en fast og afgrænset størrelse.

Einfeldts model (2020):

Grænsen hvor noget morsomt holder op med at være morsomt

4.2 Definition og afgrænsning af begrebet *kreativitet*

Der findes mange bud på definitioner af kreativitetsbegrebet, som hver især vægter forskellige aspekter. Kreativitet defineres af Einfeldt på følgende vis: "Kreativitet er at få og udvikle idéer" (2020, s. 16). Selvom det lyder simpelt, understreger Einfeldt, at kreativitet – ligesom humor – er et psykologisk fænomen med høj kompleksitet. Ifølge Lene Tanggaard kan kreativitet ikke reduceres til udelukkende at være en mental aktivitet iboende det enkelte individ, men noget, der på en eller anden måde skal omsættes socialt til en handling eller et produkt: "En af hovedpointerne (...) er, at kreativitet ikke er en isoleret mental kapacitet, som mennesker bærer rundt på. Kreativitet udfolder sig altid

i forhold til noget. Kreativitet er ikke alene en personlig egenskab” (Tanggaard, 2020, s. 95). Kreativitet handler således ikke kun om at finde på noget nyt, men om at skabe noget, der passer til den sociale kontekst. Dette koger Tanggaard ned til formelen: *nyhed + værdi = kreativitet* (Littauer, 2020, s. 23). Dermed lægger hun sig i tråd med kreativitetsforskeren Csikszentmihalyi, som udtrykker det meget præcist: ”Kreativitet er ikke noget, der foregår inde i hovedet på den enkelte person, men i interaktionen mellem det mentale og den sociokulturelle kontekst” (Lyhne, 2020, s. 33). Fælles for de forskellige bud på at definere kreativitet er en erkendelse af, at kreativitet ikke er noget, man har eller ikke har. Kreativitet afgøres af mange forskellige faktorer, og det er noget, der kan udvikles (Littauer, 2020, s. 29). Kreativitet kan således betegnes som evnen til at generere nye idéer med værdi i en social kontekst. Det indebærer både mentale processer og handlinger, der skaber noget nyt og meningsfuldt.

5. Analyse af humorens rolle og effekt i faget håndværk og design

I analysen vil jeg undersøge humorens rolle og potentiale i håndværk og design-undervisningen ved at sammenholde indsigter fra interviews og observationer med relevante teoretiske perspektiver. Med fokus på håndværk og design-undervisningen, vil jeg undersøge; (1) hvad der karakteriserer humoren, (2) hvilke vilkår humoren har, (3) hvordan læreren kan bruge humor mest hensigtsmæssigt, og (4) hvilken effekt humoren har på elevernes læring og kreativitet.

5.1 Humorens karakter i håndværk og design-undervisningen

Som første led i analysen vil jeg undersøge, hvad der karakteriserer humoren i håndværk og design-undervisningen. Derfor vil jeg kigge nærmere på, *hvor* humoren optræder, og *hvordan* humoren kan karakteriseres.

5.1.1 Humor i interaktionerne og i selve stoffet

Jeg vil starte med at undersøge, *hvor* humoren optræder i undervisningen. Observationsstudierne viser, at humor fylder meget i interaktionerne, både eleverne imellem og i mødet mellem lærer og elev. I løbet af de 45 minutter, hvor jeg observerer, registrerer jeg i alt 11 interaktioner præget af humor (Bilag II). Derudover må man antage, at der har været flere andre situationer med humorbrug, som jeg ikke har opdaget. Eleverne giver da også udtryk for, at humoren får lov til at fylde i håndværk og

design-undervisningen. Eleven Anton fortæller: ”Når vi har matematik, dansk eller engelsk, så er der mindre humor. Men når man er i værkstedet, så synes jeg, der er mere humor, og det er det, der gør det sjovere” (Bilag I). Der er altså en oplevelse af, at humoren fylder mere i håndværk og design-undervisningen, og jeg vil senere i analysen vende tilbage til, hvad de mulige forklaringer kan være.

Selvom humoren primært opstår i mødet mellem lærer og elever, kan man argumentere for, at humor også optræder i selve stoffet; i opgaven, som eleverne skal løse. I den håndværk og design-undervisning, som jeg har observeret, skal eleverne filte påskepynt til skolen. Opgaven er meget fri, og Anker fortæller mig, at han i starten af forløbet har vist eleverne nogle eksempler på både klassisk påskepynt og på noget mere utraditionelt. På den måde lægger opgaven op til, at eleverne kan udfordre den traditionelle påskepynt. Selvom der ikke optræder humor i direkte forstand, fx i form af et krav om, at de skal lave sjov påskepynt, så vælger flere af eleverne alligevel at inddrage humor i deres løsning. Der er fx en elev, der vælger at give sin påskekylling en stor bagdel (Bilag II), hvilket jeg tolker som en humoristisk løsning.

5.1.2 Humortyper i undervisningen

Efter at have undersøgt *hvor* humoren optræder, må det næste skridt være at undersøge, *hvordan* humor kommer til udtryk i undervisningen. Einfeldt skelner mellem seks forskellige humortyper: (1) *ironi*, som er humor forklædt som alvor, i den forstand at man siger ét og mener noget andet; (2) *selvironi*, hvor man gør grin med sig selv; (3) *ordspil* og andet *pjat*, som er humor, hvor ingen gøres til grin; (4) *drilleri*, hvor man gør grin med andre; (5) *satire*, som er drilleri med et budskab; og til sidst (6) *sarkasme*, som er fjendtlighed forklædt som humor (Einfeldt, 2020, s. 79).

Der optræder flere forskellige humortyper i Ankers håndværk og design-undervisning, både hos læreren og blandt eleverne. Humortyperne spænder vidt – fra de umiddelbart *ufarlige* humortyper, som fx harmløs *pjat*, til de mere *risikable* former for humor, herunder ironi og sarkasme (Einfeldt, 2022). Den humortype, der optræder flest gange i Ankers undervisning, er den ufarlige humortype *pjat*, hvor ingen gøres til grin. Et eksempel på dette udspiller sig i timens start, hvor Anker viser eleverne, hvordan man kan filte mere ad gangen med en filtenålsholder til flere nåle. Med en lidt overdreven jysk dialekt siger han: ”Det er total lifehack det her” (Bilag II). Einfeldt placerer denne form for humor på den milde ende af humorskalaen, hvor effekten er en opløftet og god stemning (Einfeldt, 2020, s. 40). Eleverne reagerer da også primært med smil, når der pjattes, og jeg oplever stemningen som positiv (Bilag II).

Selvom humorforskningen peger på, at man som lærer skal være forsigtig med at gøre grin med eleverne, særligt ved at bruge *drilleri* eller *sarkasme* (Einfeldt, 2022, s. 53), optræder disse mere *risikable humortyper* faktisk flere gange i Ankers undervisning, både eleverne imellem og i interaktioner mellem lærer og elev. På et tidspunkt sidder en elev og arbejder på en kylling, der er meget groft filtet. Anker kommer hen og siger med et smil: ”Ej, det er virkelig en pæn kylling, du har fået lavet der” (Bilag I). Det er min vurdering, at Anker her gør brug af humortypen *sarkasme*, hvor han pakker en kritik ind i humor. Eleven reagerer på det ved grinende at sige: ”Du ved godt, jeg ikke har tålmodighed til det her. Men jeg skal nok prøve at gøre den flottere” (Bilag I). Ifølge Einfeldt er både sarkasme og ironi kendetegnet ved, at de som humorstile er *forklædte*, hvilket gør dem mere risikable, fordi det kan være svært at gennemskue dobbeltspillet (Einfeldt, 2022, s. 46). Læreren Dina peger også på, at man bør være varsom med at bruge ironi: ”I Danmark er vi jo verdensmestre i ironi. Jeg bruger kun ironi, hvis jeg er sikker på, at de forstår, hvad jeg mener, når jeg bruger det. Jeg er meget bevidst om brugen af ironi” (Bilag I). I dette tilfælde har sarkasmen dog en umiddelbar positiv effekt: Kritikken modtages med et smil, og eleven genoptager filtearbejdet (Bilag II).

5.1.3 Opsummering: Hvad karakteriserer humorbrugen i håndværk og design?

Humoren i håndværk og design-undervisningen optræder både i interaktionerne mellem lærer og elever og implicit i elevernes opgaveløsninger. Der anvendes forskellige humortyper, fra harmløst pjat til mere risikable former som fx sarkasme og ironi.

5.2 Humorens vilkår i håndværk og design-undervisningen

Oplevelsen, af at humoren får lov til at fylde i håndværk og design-undervisningen, giver anledning til at kigge nærmere på, hvilke forudsætninger humoren har i et fag som håndværk og design. Derfor vil jeg i denne del af analysen undersøge fagets læringsmiljø med fokus på de fysiske rammer, det sociale samspil og opgavernes indhold.

5.2.1 Værkstedets fysiske rammer: Et brud med det sædvanlige

På den skole, hvor jeg har observeret undervisning, foregår håndværk og design-undervisningen i to tilstødende lokaler; henholdsvis et tekstilværksted og et træ- og metalværksted (Bilag III: Værkstedet). Den del af Ankers undervisning, hvor jeg har været med som observatør, foregår i tekstilværkstedet. Kendetegnende for begge værksteder er, at de adskiller sig væsentligt fra skolens øvrige

undervisningslokaler. Bordene indbyder til gruppearbejde, der er ingen tavle, og rundt på væggene og i vindueskarme udstilles alverdens farverige og finurlige elevprojekter (Bilag III). Lokalernes anderledeshed med de mange indtryk kan være med til at støtte elevernes *divergente tænkning*, hvor tankerne bevæger sig i forskellige retninger og får lov til at associere frit (Kromann-Andersen & Jensen, 2009, s. 33). De fysiske rammer afspejler på den måde, at der er tale om et *kreativt læringsrum*, hvor det handler om at bryde med vanetænkningen (Kromann-Andersen & Jensen, 2009, s. 32). Disse brud betegner Einfeldt som *tankeprovokationer* – og netop tankeprovokationer udgør humorens kerne: ”Humor er social leg med tankeprovokation som nogle finder morsom” (Einfeldt, 2022, s. 24). Derfor anbefaler Einfeldt, at man som lærer skal bryde med de vanlige fysiske rammer, hvis man vil skabe de bedste vilkår for humor i undervisningen. Faktisk peger Einfeldt på, at det kan være gavnligt at flytte undervisningen helt ud af skolen, da det vil skabe flere brud med vanerne; flere tankeprovokationer (Einfeldt, 2022, s. 114). Selvom håndværk og design-undervisningen finder sted på skolen, kan man alligevel argumentere for, at eleverne i værkstedet møder et brud med de sædvanlige fysiske rammer i det typiske klasselokale – og det giver anledning til flere tankeprovokationer, som er befordrende for både humor og kreativitet (Einfeldt, 2022, s. 23).

5.2.2 Det sociale samspil: Frie og uformelle møder

Læringsmiljøet i håndværk og design udgøres ikke kun af de fysiske *rammer*, men også de *mennekelige faktorer*, herunder relationerne mellem lærer og elever (Einfeldt, 2022, s. 114). Vigtigheden af relationer pointes af læreren Dina: ”Jeg er altid meget, meget opmærksom på elevernes humør og stemninger, og hvordan de har det. Det lægger jeg virkelig stor vægt på. Relationer betyder jo alt. Du kan ikke bruge humor uden relationer” (Bilag I). Dinas erfaringer understøttes af Einfeldt, som peger på, at humor er et socialt fænomen, som derfor kræver en høj grad af relationskompetence (Einfeldt, 2020, s. 39 & 91). Louise Klinge definerer relationskompetencen som evnen til at kunne ”... etablere og fastholde positive relationer til eleverne individuelt og kollektivt, der understøtter klassen læringsfællesskab og derigennem hver enkelt elevs alsidige udvikling” (Klinge, 2016, s. 16). Klinge peger på tre faktorer, der kendetegner en undervisning, hvor læreren agerer relationskompetent: (1) at elevernes psykologiske behov imødekommes, herunder behov for selvbestemmelse, kompetence og samhørighed; (2) at læreren handler omsorgsetisk ved at agere rollemodel og indgå i ligeværdige dialoger med eleverne; og (3) at der optræder en høj grad af positive *afstemmere*, som er små udtryk med stor betydning som fx en hilsen, et smil, et venligt tonefald og en position i øjenhøjde (Klinge,

2016, s. 248). Det oplagte spørgsmål er så: Har læreren særligt gode muligheder for at agere relationskompetent i håndværk og design-undervisningen?

Meget tyder på, at den fysiske rammesætning har en direkte indflydelse på, hvordan lærer og elever interagerer med hinanden: ”Læringsmiljøet i værkstederne er ofte mere frit og uformelt end i traditionelle klasseværelser. Eleverne bevæger sig rundt i værkstederne, når der hentes materialer eller værktøjer. Det skaber samtidig en afslappet og åben stemning, hvor elevernes samtaler bliver mere frigjorte” (Undervisningsministeriet, 2020, s. 14). Læringsmiljøets særegenhed påpeges også af læreren Anker, som betegner faget som et frirum for eleverne (Bilag I). Observationsstudierne viser ligeledes, at undervisningen er præget af en let og uformel tone (Bilag II). Eleverne kan i høj grad selv bestemme, hvordan de sidder og bevæger sig rundt i lokalet, og undervisningen er præget af fælles samtaler rundt om bordene. Derudover muliggør den løse rammesætning at læreren Anker kan have mange uformelle samtaler med de enkelte elever, som er ligeværdige i en anden grad, end når en lærer står ved tavlen og taler til en hel klasse med elever placeret stillesiddende ved borde. På den måde lægger rammerne for håndværk og design op til en undervisning præget af selvbestemmelse, samhørighed og ligeværdige samtaler, som alt sammen er med til at styrke relationerne mellem lærer og elever. Jo bedre relationen er mellem lærer og elever, desto lettere er det at anvende og afstemme humoren (Einfeldt, 2022, s. 82).

5.2.3 Opgaver med fokus på kreative løsninger

Foruden de fysiske rammer og lærer-elev-relationen, er det relevant at undersøge karakteren af de opgaver, der indgår i håndværk og design-undervisningen. Selvom kreativitet er en del af læseplanen for mange fag i folkeskolen, er den særligt forankret i faget håndværk og design (Kristensen, 2019, s. 214). Kompetenceområderne i håndværk og design-undervisningen rummer både en håndværksmæssig og en designmæssig dimension, og i de fleste forløb vil begge dimensioner være til stede (Jørgensen, 2017, s. 11). Det er også tilfældet i Ankers undervisning, hvor eleverne både skal udvikle deres håndværksmæssige færdigheder indenfor filtning, samtidig med at de skal finde på deres eget påskepynt-design til skolen. Der er tale om en kreativ opgave, fordi eleverne skal skabe nye idéer med værdi i en social kontekst (Littauer, 2020, s. 23). Elevernes kreative arbejde indbefatter, ifølge Anne-Kirstine Kristensen, at ”... lege, fantasere, arbejde intuitivt, med vovemod, humoristisk og idégenererende, hvilket leder til nye produkter” (Kristensen, 2019, s. 218). Her er det værd at bemærke, at hun pointerer humorens relevans, når det gælder kreativitet. Ebbe Kromann-Andersen og Irmelin Funch Jensen, der står bag KIE-modellen, som kan bruges til at tilrettelægge innovative

læringsforløb, inddrager ligeledes humoren som et element i deres beskrivelse af kreativitet: ”Når man er kreativ, arbejdes der mentalt i såkaldte divergente baner, dvs. intuitivt, fantasifuldt, ofte non-verbalt, holistisk, humoristisk, legesygt og rummeligt” (Kromann-Andersen & Jensen, 2009, s. 32). På den måde kan man argumentere for, at de kreative opgaver i håndværk og design i højere grad indbyder til at anvende humor. Det kan være forklaringen på eleven Iris’ oplevelse: ”... det er måske nemmere at have humor i de kreative fag. Fordi dansk bliver altid gjort meget mere seriøst. Det gør man bare ikke på samme måde her” (Bilag I).

5.2.4 Opsummering: Hvilke vilkår har humoren i håndværk og design-undervisningen?

Samlet set peger denne del af analysen på, at rammesætningen for håndværk og design-undervisningen skaber en atmosfære, hvor humor trives. Det skyldes: (1) bruddet med skolens vante rammer, som kan skabe flere tankeprovokationer; (2) det uformelle sociale samspil, som bidrager til en afslappet og åben stemning; og (3) opgavernes karakter, der opfordrer til kreativ tænkning, som ofte involverer leg og fantasi. Alt dette er med til at skabe gode vilkår for humor.

5.3 Den gode humor i håndværk og design-undervisningen

Den amerikanske professor Peter M. Jonas argumenterer for, at humor kan forbedre læringsmiljøet, hvis den anvendes på en hensigtsmæssig måde (Jonas, 2010, s. 5). Med afsæt i humorforskning sammenholdt med indsigter fra mine empiriske undersøgelser vil jeg i dette afsnit undersøge, hvad der kendetegner god og hensigtsmæssig humorbrug i undervisningen. Selvom jeg fokuserer på håndværk og design-undervisningen, er perspektiverne relevante i alle skolens fag.

5.3.1 Naturlig og ikke-planlagt humor

Jonas peger i sin forskning på, at en hensigtsmæssig og velfungerende humor i undervisningen ofte er kendetegnet ved at være utilsigtet og ikke-planlagt (Jonas, 2010, s. 5). Begge lærere forklarer, at humor ofte opstår naturligt og mere eller mindre ubevidst. Anker forklarer: ”Humor er bare en naturlig del af min læringsstil. Jeg bruger nok humor ubevidst i min undervisning” (Bilag I). De adspurgte elever giver også udtryk for, at de foretrækker humor, der ikke er overtænkt. Eleverne Line og Leslie fortæller: ”Det er ikke sjovt, når lærerne prøver for hårdt at være sjove” og ”Humor skal komme sådan naturligt-agtigt” (Bilag I). Einfeldt understreger, at man ikke selv behøver at være morsom for at arbejde med humor: ”Og lad for guds skyld være med at presse dig selv og andre til at være

morsomme eller mere sig hvis det ikke kommer af sig selv. Du skal blot finde og åbne den morskab som er der i forvejen” (Einfeldt 2020, s. 96). Brugen af humor må altså ikke blive forceret.

5.3.2 Relaterbar humor

En anden central pointe er, at man skal bruge humor, som eleverne kan relatere til. Jonas skriver: ”Always relate the jokes to the audience and material” (Jonas, 2010, s. 117). Her skal man være bevidst om, at børns humor udvikler sig med alderen. Hvor humoren blandt børn i indskolingen og i begyndelsen af mellemtrinnet er præget af jokes og gåder fabrikeret på forhånd, er humoren blandt børn i slutningen af mellemtrinnet og i udskolingen præget af, at de her udvikler deres egen humoristiske eller ironiske stil (Hammershøj, 2020, s. 130). Først når skolebørn når 11-15-årsalderen, kan man spore de første skridt hen mod voksenhumor (Führ, 2012, s. 191). Der er således forskel på, hvilken humor man kan bruge i indskolingen og i udskolingen.

Flere elever giver i interviewene udtryk for, at det er vigtigt, at læreren bruger en humor, som eleverne kan relatere til. Eleven Claes siger: ”Humoren skal ligesom passe til én selv eller til klassen, så man kan linke til det samme” (Bilag I). En anden elev, Sandra, fortæller: ”For at du kan få nogen til at grine, så bliver du også nødt til at være på deres plan og komme med et eller andet, de kan relatere til” (Bilag I). Eleverne giver gentagne gange udtryk for, at de unge lærere i højere grad bruger en humor, som eleverne kan relatere til. Eleven Sally fortæller: ”Det er mere de unge lærere, der er sjove. De gamle lærere forstår ikke altid den nye humor. Humoren kan ændre sig” (Bilag I). Eleven Anne bakker op om den pointe: ”Jeg synes, de sjoveste lærere er dem, der er tæt på os i alder, fordi de nok har den samme humor. De ældre bruger referencer til ting, som vi ikke kender” (Bilag I). Selvom man, som lærer, ikke kan lave om på sin alder, kan man med fordel overveje, hvordan man gør humoren relaterbar for eleverne. Det kræver, ifølge Einfeldt, at man aktivt søger at fornemme og lære af, hvad eleverne oplever som morsomt (Einfeldt 2022, s. 103).

5.3.3 Respektfuld humor

Helt generelt er det afgørende, at man som lærer bruger humor med respekt for eleverne, da der er tale om et asymmetrisk magtforhold (Einfeldt, 2022, s. 15). Eleven Sally udtaler i interviewet: ”Når en lærer fx joker med: ”Det kan du ikke finde ud af”, så er humor faktisk bare nedladende” (Bilag I). Lignende erfaringer optræder gentagne gange i mine interviews med eleverne. En respektfuld humorbrug handler primært om at sikre elevernes generelle trivsel, men derudover har det også en relevans, når det gælder elevernes kreativitet.

Med reference til Csikszentmihalyi beskriver Jørgen Lyhne, hvordan kreativiteten opstår i krydsfeltet mellem leg og disciplin; mellem det uventede og det regelbundne (Lyhne, 2020, s. 35). Det uventede element spiller også en central rolle hos Kromann-Andersen og Jensen, der beskriver, hvordan det kreative læringsrum kan fremstå mere kaotisk og retningsløst end den traditionelle undervisning. Derfor må man som lærer i et fag som håndværk og design være i stand til at ramme-sætte det kreative kaos ved at "... skabe en orden, som kaos kan udfolde sig inden for" (Kromann-Andersen & Jensen, 2009, s. 32). Her er det vigtigt at skabe et læringsrum med højt til loftet, hvor alle idéer er velkomne – også dem, der umiddelbart virker skæve, fjollede og skøre (Kromann-Andersen & Jensen, 2009, s. 33). I arbejdet med at udvikle elevernes kreativitet, skal læreren derfor være varsom med at komme med dumsmarte kommentarer, da den slags kan hæmme elevens selvtilid og selvstændighed (Kromann-Andersen & Jensen, 2009, s. 34). Dette bakkes op af læreren Dina: "Når det gælder humor, så er det faktisk rigtig, rigtig vigtigt, at det aldrig må være på børnenes bekostning. Jeg kunne aldrig drømme om at være nedladende over for mine elever. Man må aldrig disse dem" (Bilag I). For at sikre elevernes generelle trivsel og deres evne til at tænke kreativt, skal humoren altså bruges med respekt uden at være nedværdigende. Det kan dog være svært at definere, hvornår humor krydser *grænsen hvor noget morsomt holder op med at være sjovt* (Einfeldt, 2020, s. 88). Anker formår flere gange at bruge de mere provokerende humortyper, herunder drilleri og sarkasme, uden at det umiddelbart tipper over og bliver ubehageligt. Her må man huske på, at grænsen rykker sig afhængigt af *konteksten* (Einfeldt, 2020, s. 88). Man kan forestille sig, at det ikke havde været sjovt, hvis konteksten var en anden. Det kunne fx opleves negativt, hvis der var tale om en anden elev med en anden humoristisk sans, hvis elevens projekt var mere personligt, eller hvis lærer-elev-relati-onen var anderledes.

5.3.4 Humor som en del af undervisningens indhold

Selvom du, som lærer, formår at inddrage en naturlig, relaterbar og respektfuld humor i undervisningen, er det vigtigt, at denne ikke tager fokus fra sagens kerne: at eleverne skal lære. Overdreven brug af humor i form af jokes, selvironiske kommentarer og andre komiske indslag kan nemlig resultere i, at alvoren og læringen suges ud af tingene, og at eleverne mister fokus og retter opmærksomheden mod noget andet end det, undervisningen egentlig handler om (Szentés, Horváth, & Harangus, 2020, s. 87). Dette understreges ligeledes af Anders Emil Kaas-Larsen og Lone Sperschneider, der har undersøgt brugen af humor i andetsprogsundervisningen: "Sjov og ballade må nemlig aldrig tage overhånd, da det er vigtigt, at kursisterne aldrig betvivler læringsrummet som et seriøst arbejdsrum. Det

sjove skal integreres, så der ikke bliver et skel mellem sjov og seriøsitet. Pjat er nemlig ikke (kun) for sjov” (Kaas-Larsen & Sperschneider, 2019, s. 68).

Ifølge læreren Anker kan humoren både have positiv og negativ indflydelse på elevernes fokus i undervisningen: ”Jeg oplever også, at humor kan have en positiv effekt på elevernes opmærksomhed, hvis jeg fletter jokes ind i noget, der ellers kan være lidt tungt. Men humor kan også være distraherende, hvis det tager overhånd” (Bilag I). Risikoen for distraktion understreges af eleven Anton: ”Jeg har gået i klasse med en, der synes han var sjov, når han kommenterede alt, og så fik jeg kun halvdelen med, fordi han hele tiden skulle kommentere” (Bilag I). Eleven Sandra er enig: ”Humor kan jo distrahere lidt en gang imellem. Hvis vi har en sjov lærer, så ender det tit med, at man bare sidder og snakker en masse, og det er jo ikke så fedt, hvis man kigger på det sådan rent skolemæssigt. Du lærer jo ikke så meget” (Bilag I).

Det er altså vigtigt, at humoren ikke tager fokus fra undervisningen, men bliver en del af indholdet. Eleven Iris fortæller i interviewet, at god humor er kendetegnet ved, at man ”... kan lave sjov med fx processen i der her [filtning]. Anker er god til at hjælpe og samtidig lave sjov med det” (Bilag I). Selvom der i Ankers undervisning både er eksempler på, at humor bruges *i* og *uden for* stoffet, knytter humorbrugen sig primært til elevernes arbejde med opgaven. Dette ses blandt andet i en observeret interaktion mellem to elever. Den ene elev er i gang med at filte en kylling, der skal have en fyldig bagdel. Eleven siger grinende: ”Åh, Jeg kan ikke finde ud af at filte en numse”. Eleven ved siden af kommenterer: ”Ham her har heller ikke rigtig nogen røv. Det er svært at filte noget, der skal stikke ud” (Bilag II). På den måde bruger eleverne faktisk humoren til at tale om det, der er udfordrende ved filtearbejdet – og på den måde holdes fokus på opgaven.

Opsummering: Hvordan bruges humor hensigtsmæssigt i håndværk og design-undervisningen?

Denne del af analysen viser, at humor fungerer bedst i håndværk og design-undervisningen, når den opstår naturligt og ikke er planlagt. Humor bør være relaterbar og tilpasset elevernes alder og interesser, samtidig med at den anvendes med respekt. Humor skal ikke tage fokus væk fra læringen, men integreres som en del af undervisningens indhold.

5.4 Humorens effekt på elevernes læring og kreativitet

Analysen har indtil nu haft fokus på humorens karaktertræk, humorens vilkår og den hensigtsmæssige humor i håndværk og design-undervisningen. I denne sidste del af analysen vil jeg undersøge, hvilken

effekt humoren kan have på elevernes læring med fokus på kreativitet. Både Einfeldt og Tanggaard henviser til Teresa M. Amabile, når det handler om at kortlægge forudsætningerne for, at kreativitet kan opstå (Tanggaard, 2020, s. 103). Amabile (1998) foreslår, at kreativitet opstår, når tre komponenter er til stede: *kreativ tænkning*, *viden* og *motivation* (Einfeldt, 2020, s. 17). Forskning peger på, at humor kan styrke kreativ tænkning, motivation, nysgerrighed og lyst til læring (Einfeldt, 2020, s. 96). Derfor vil jeg undersøge, hvilken effekt humorbrug kan have på (1) elevernes kreative tænkning i forbindelse med opgaveløsningen, (2) deres viden om det faglige indhold og (3) deres motivation og glæde ved at arbejde med håndværk og design.

5.4.1 Humorens effekt på elevernes kreative tænkning

Det giver næsten sig selv, at komponenten *kreativ tænkning* skal være til stede, hvis kreativitet skal opstå. *Kreativ tænkning* handler om at forbinde tankemønstre, som normalt ikke hænger sammen og dermed skabe hidtil usete forbindelser. Ifølge Edward de Bono (1995) er kreativ tænkning unaturlig for hjernen, men man kan hjælpe det på vej med tankeprovokationer som fx spørgsmål, gåder og overraskelser (Einfeldt, 2020, s. 20). Forskning peger på, at der er en direkte sammenhæng mellem humor, læring og kreativitet, når det gælder de kognitive processer. Einfeldt skriver: ”At lære er at lægge nyt til sin tænkning og sine evner, og humor er at lege med at bryde vanetænkning og danne nye tankeforbindelser” (Einfeldt, 2022, s. 15). Dét, at humor kan provokere de eksisterende tankemønstre, har en positiv indvirkning på kreativiteten og innovationen, fordi det øger risikovilligheden: ”Morskaben kan i sig selv måske mindske nervøsitet og vanetænkning, øge risikovillighed og dermed yderligere øge evnen til at forbinde tanker på nye måder” (Einfeldt, 2020, s. 91). Denne sammenhæng mellem tankemønstre pointeres ligeledes af Hammershøj. Ifølge ham adskiller kreativ tænkning sig fra almindelig tænkning ved *måden*, man kombinerer elementer af mening. Hvor man i almindelig tænkning kombinerer elementer *inden for* en bestemt kontekst, er kreativ tænkning kendetegnet ved, at man kombinerer elementer *mellem* forskellige kontekster: ”... man kombinerer elementer fra kontekster, der normalt eksisterer adskilt, og det gøres (...) i kraft af en skjult lighed mellem disse ellers fremmede elementer” (Hammershøj, 2020, s. 123). Ifølge Hammershøj gør det samme sig gældende, når vi skal skabe noget humoristisk, fx en joke. Hammershøj er dermed enig med Einfeldt: humor er en kreativ aktivitet (Hammershøj, 2020, s. 124). Selvom humorforskningen peger på, at der er en direkte sammenhæng mellem humor og kreativ tænkning, er det faktisk ikke noget, som de lærere og elever, jeg har interviewet, selv oplever – i hvert fald ikke direkte. Når jeg spørger eleverne, om

humoren kan hjælpe dem til at være mere kreative i håndværk og design, får jeg svar som ”Måske ikke helt”, ”Det ved jeg ikke” og ”Nej, det er det samme i dansk” (Bilag I)

Selvom de adspurgte lærere og elever ikke oplever en direkte kognitiv sammenhæng mellem humor og kreativitet, giver de udtryk for, at humor øger elevernes risikovillighed. Læreren Anker forklarer: ”Jeg tror, det vigtigste i et håndværksfag er, at man lærer at holde af processen og ikke resultatet. Her er noget af det vigtigste, at man tør lave fejl. Humoren kan hjælpe til at håndtere, når noget går galt” (Bilag I). Det er en pointe, der også fremhæves af læreren Dina, som forklarer, hvordan ”... humoren kan være med til at skabe et rum, hvor eleverne tør kaste sig ud i mere, fordi de ikke er så bange for at fejle. Det er jo ikke jordens undergang” (Bilag I). Det er ikke kun lærerne, men også elever, der oplever, at humoren gør det nemmere at håndtere det uperfekte. Eleven Sandra fortæller: ”Nogle gange har man brug for at kunne glemme sig selv lidt og kunne glemme lidt af det, man laver, fordi det er jo aldrig perfekt i starten. Det kræver jo øvelse, så alle har lavet noget grimt. Hvis det er sjovt, så bliver man ikke så sur over det” (Bilag I). På den måde er humoren med til at give plads til eksperimenter, alternative tilgange og mulige fejlvalg, som er afgørende for et inkluderende og kreativt læringsmiljø i håndværk og design-undervisningen (Undervisningsministeriet, 2020, s. 14).

5.4.2 Humorens effekt på elevernes viden om det faglige indhold

Komponenten *viden* handler om, at man skal have en viden inden for det felt, man skal være kreativ i (Einfeldt, 2020, s. 22). Det er nemmere at være kreativ i håndværk og design, hvis eleven har en viden om proces, materiale, værktøjer osv. I Ankers undervisning skal eleverne have en grundlæggende viden om filtning og påske, før de kreative idéer kan opstå. Selvom eleverne ikke oplever en direkte sammenhæng mellem humor og kreativ tænkning, giver de udtryk for, at humor kan være med til at fastholde deres opmærksomhed på undervisningens indhold. Eleven Sandra fortæller: ”Hvis læreren gør det sjovt og relaterbart, så gør det bare, at man har lyst til at høre efter”. En anden elev, Iris, udtaler: ”Hvis jeg kan grine i undervisningen, så er det ret fedt. Det gør, at man får mere opmærksomhed på det, det handler om” (Bilag I). Den samme pointe optræder hos eleven Anton: ”Det [humor] gør det sjovere, og det gør det nemmere at lytte, når læreren snakker” (Bilag I).

Forskning af Michael Lovorn og Calli Holaway peger også på, at humor i undervisningen kan være befordrende for elevens læring og evne til at lagre information (Lovorn & Holaway, 2015, s. 30). Jonas forklarer sammenhængen mellem humor og lagring af ny viden: “The bottom line is that people know and appreciate humor. If you connect learning to something funny,

students remember the funny component and connect it to the new concept, and will learn it“ (Jonas, 2010, s. 84). Det betyder helt konkret, at når læreren Anker bruger humor til at fortælle om egenskaberne ved filtenålsholderen, så er der (1) en større chance for, at eleverne hører efter og (2) en større chance for, at den nye viden kobles til elevernes eksisterende viden og lagres i hukommelsen. Dermed kan humor være med til at styrke elevernes fokus og lagring af ny viden om det felt, de arbejder i, som er afgørende for, at de kreative idéer kan opstå.

5.4.3 Humorens effekt på elevernes motivation og glæde ved at arbejde med håndværk og design

Med komponenten *motivation* peger Amabile på, at kreativ tænkning har de bedste vilkår, når man er indre motiveret for en given aktivitet (Einfeldt, 2020, s. 24). Ifølge motivationsforsker, Mette Pless, har det sociale miljø en afgørende rolle for elevernes motivation (Pless, 2019, s. 245). De Fælles Mål for håndværk og design omhandler blandt andet, at eleverne skal ”... opleve glæde ved at arbejde med hænderne” (Undervisningsministeriet, 2019, s. 3). Det er derfor relevant at kigge nærmere på, hvordan humoren påvirker elevernes trivsel, herunder læringsglæde og sociale tilhørsforhold. Samtlige elever giver udtryk for, at humor styrker deres motivation for og glæde ved at deltage i undervisningen. Eleven Anton fortæller: ”Humoren gør, at man har mere lyst til at komme herover i værkstedet. For hvis man havde haft en lærer uden humor, så havde man jo ikke lyst til at være i værkstedet”. Klassekammeraten Claes følger op: ”Det kan jo være, at hvis der bliver lavet sjov og sådan noget, så forbinder man håndværk og design med noget sjovt, og derfor bliver håndværk generelt sjovt” (Bilag I).

Jørgen Lyhne pointerer, at kreativitet forudsættes af en evne til at håndtere følelser (Lyhne, 2020, s. 37). Jonas peger i sin forskning på, at humor kan have en konfliktnedtrappende effekt: ”Laughter may not help you to escape problems, but teachers can use it to improve their ability to handle problems in a calm and efficient manner” (Jonas, 2010, s. 91). Martin Fühl, uddannet lærer og humorforsker, pointerer i sin Ph.d.-afhandling, at 12-16-årige børn i høj grad bruger humor til at håndtere trængte situationer; både til at håndtere stress, usikkerhed og aggression og til at opmuntre sig selv og andre (2013, s. 4). Forskning inden for positiv psykologi viser også, at humor i mange sammenhænge anvendes som et konfliktløsende virkemiddel til at afspore en negativ diskussion og løse vanskelige situationer (Brudal, 2006, s. 194). Ifølge psykolog Lisbeth Brudal er humor en hensigtsmæssig og *moden tilpasningsstrategi*, hvor individet ved hjælp af humor kan udtrykke følelser forbundet med stress og konflikt på en måde, som passer til situationen, og som inddrager de øvrige involverede på en positiv måde, i stedet for fx at reagere med vrede (Brudal, 2006, s. 226). Begge

lærere fortæller, at de bruger humor til at håndtere udfordrende situationer i undervisningen (Bilag I). Under observationsarbejdet oplever jeg en situation, hvor Anker netop bruger humor til at håndtere en potentiel konflikt: En elev vil tidligt i timen ned og købe snacks i boden. Anker siger til eleven, at det må vente til pausen, hvortil eleven svarer: ”Jamen der er ikke nogen pause”. Anker reagerer på dette ved at gentage elevens ord; ”Jamen der er ikke nogen pause” – men med en meget klynkende stemme. Eleven ruller øjne og smiler, mens de andre elever, der hører det, griner lidt. Eleven bliver i lokalet (Bilag II). Dette kan være et eksempel på, hvad Anker mener, når han siger, at han bruger humor til at håndtere elevernes frustration: ”På den måde bruger jeg nok humoren til at håndtere det, der kan være svært, i stedet for at skælde ud” (Bilag I).

Humor kan altså bruges til at håndtere konflikter og styrke det sociale samspil i undervisningen. Dermed er en høj grad af relationskompetence ikke kun en forudsætning for en velfungerende brug af humor i undervisningen – humor er også en vigtig del af selve relationsarbejdet (Kaas-Larsen & Sperschneider, 2019, s. 69). Dette understreges af eleverne: ”Hvis en lærer er sjov, så synes man jo, det er sjovere, end hvis det var sådan en sur gammel mand. Det gør også, at det er nemmere at snakke med lærerne” (Bilag I) og ”Anker er god til at hjælpe og samtidig lave sjov med det. Det hjælper også til, at man tør spørge om hjælp” (Bilag I). Humoren kan således være med til at styrke det sociale samspil og elevernes generelle trivsel, hvilket kan være befordrende for deres motivation for at deltage i undervisningen og glæde ved løse de kreative opgaver.

5.4.4 Opsummering: Hvilken effekt har humoren på elevernes læring og kreativitet?

Analysen viser, at humor har en positiv effekt på elevernes læring og kreativitet. Den fremmer *kreativ tænkning* ved at øge risikovilligheden blandt eleverne. Samtidig gør humoren undervisningen mere relaterbar og sjov, hvilket forbedrer elevernes opmærksomhed og lagring af ny *viden*. Endelig styrker humoren elevernes *motivation* og trivsel i klassen, hvilket skaber et positivt læringsmiljø, der sammen med de øvrige komponenter er afgørende for, at kreativitet kan opstå.

6. Diskussion: Er humor i undervisningen risikoen værd?

Analysen af humorens rolle og effekt i håndværk og design-undervisningen fokuserer på den positive indvirkning, humoren kan have på elevernes læring og kreativitet. Det er dog vigtigt at være opmærksom på, at humor i undervisningen også kan have negative konsekvenser, hvis den bruges uhensigtsmæssigt. Den kan fx være krænkende eller nedværdigende over for elever eller bestemte grupper i

samfundet (Jonas, 2010, s. 5). Dette understreges af Einfeldt: ”Humor er ikke kun morsom. Den kan også fx ydmyge, udelukke og undertrykke. Risikoen for at støde, såre og skade andre, både tilsigtet og utilsigtet, følger uundgåeligt med humor” (Einfeldt, 2020, s. 78). Det er særligt vigtigt at være opmærksom som lærer, fordi humor kan ”... skade mennesker, især i asymmetriske magtforhold som mellem lærer og elev hvor den kan fx ydmyge, isolere og nedbryde. Eller få læreren til at fremstå som et fjols” (Einfeldt, 2022, s. 15). Samtidig må man antage, at elever både kan arbejde kreativt og lære, uden at humoren nødvendigvis spiller en central rolle. Der har da heller ikke hverken i pædagogikken, den uddannelsespolitiske diskurs eller kreativitetsforskningen været fokus på humor som barnets måde at være kreativ på (Hammershøj, 2020, s. 122). Det er til trods for, at der bestemt ikke mangler humor i skolen. Men selvom både lærere og elever bruger humor i interaktionen med hinanden, betragtes humor hverken som et mål i undervisningen eller som en form for kreativitet, der skal fremmes (Hammershøj, 2020, s. 122). Ifølge Hammershøj er det paradoksalt, at humor er ”... den form for kreativitet, der er mest udbredt blandt børn, samtidig er den mest oversete form for kreativitet i skolen” (Hammershøj, 2020, s. 121). Når nu humor kan have negative konsekvenser, og børn kan være kreative uden humor, giver det anledning til at spørge: Er det overhovedet risikoen værd at bruge humor i undervisningen?

Hammershøj er ikke i tvivl: Humor bør have en central rolle i undervisningen – ikke kun i håndværk og design, men i samtlige af skolens fag: ”Hvis det er vigtigt at være kreativ og innovativ for at kunne klare sig i fremtidens samfund og skabe forandring ved at tænke nyt og gøre tingene anderledes, så er det afgørende, at børns måde at være kreative på i form af humor fremmes i alle fag og på alle klassetrin i skolen” (Hammershøj, 2020, s. 131). Med de ord understreger Hammershøj, at humor også har en relevans i et større dannelsesperspektiv, og ikke kun i det enkelte fag, som fx håndværk og design. Derfor mener Hammershøj, at humor bør betragtes som en form for kreativitet, der i sig selv udgør et mål for undervisningen (Hammershøj, 2020, s. 122). Humor fortjener således en central rolle i samtlige af skolens fag. Det er dog vigtigt at understrege, at humorbrug i undervisningen altid skal balanceres: ”... too much humour as well as a humour-free, boring lesson distracts attention from the material to be learned and slows down the teaching-learning process” (Szentés, Horváth, & Harangus, 2020, s. 95). En lærer skal ikke være en komiker – en lærer skal være en lærer.

7. Konklusion

I denne opgave har jeg undersøgt humorens rolle i håndværk og design-undervisningen med fokus på dens effekt på elevernes læring og kreativitet ved at sammenholde relevante teoretiske perspektiver med empiriske observationer og interviews. Både humor og kreativitet er komplekse psykologiske begreber, som kan være vanskelige at definere og vurdere. Dette forbehold må tages med i denne konklusion.

Analysen peger på, at humor får lov til at fylde i håndværk og design-undervisningen, både i de sociale interaktioner mellem lærer og elever og i elevernes løsning af opgaverne. Der optræder mange forskellige humortyper, der spænder fra den harmløse pjat til de mere risikable og provokerende former for humor, som fx drilleri, ironi og sarkasme. At humoren får lov til at fylde, kan forklares ved, at rammesætningen for håndværk og design-undervisningen skaber et særligt læringsmiljø. Der kan opstå flere tankeprovokationer i det anderledes undervisningslokale, som værkstedet er, fordi der brydes med skolens vante rammer. Der er mulighed for flere uformelle og ligeværdige samtaler, hvilket bidrager til en mere fri og laissez faire stemning. Desuden er opgaverne ofte af en kreativ karakter, hvilket involverer leg og fantasi. Disse faktorer er alt sammen med til at skabe gode forudsætninger for at humor kan opstå. Det er dog afgørende, at humoren bruges hensigtsmæssigt, hvis effekten skal være positiv. Her viser analysen, at en hensigtsmæssig humorbrug i håndværk og design-undervisningen er kendetegnet ved at være naturlig, relaterbar og respektfuld. Desuden giver det mening at integrere humor som en del af undervisningens indhold, så fokus ikke fjernes fra læringen. Hvis man formår at bruge humoren hensigtsmæssigt, kan det have en positiv effekt på elevernes læring og kreativitet i håndværk og design-undervisningen. Humor kan fremme kreativ tænkning hos eleverne, fordi de tør tage flere chancer. Den kan gøre undervisningen mere relaterbar og sjov, hvilket har en positiv indvirkning på elevernes opmærksomhed og evne til at lagre ny viden. Desuden kan humor styrke elevernes motivation og generelle glæde ved faget. Alle disse faktorer, som humoren har en positiv indvirkning på, er befordrende for elevernes kreativitet.

Man kan dog diskutere, om det er risikoen værd at bruge humor i håndværk og design-undervisningen. Uhensigtsmæssig humorbrug kan have mange negative konsekvenser, og elever kan vel også arbejde kreativt uden humor. Umiddelbart er det dog risikoen værd, da humor spiller en afgørende rolle – ikke kun i det enkelte fag, men også i et større dannelsesperspektiv.

8. Handleforslag: Lad humor være en del af undervisningens indhold

Den primære pointe i analysen kan gengives med et citat af Hammershøj: ”Vil man (...) fremme kreativitet hos børn, bør det ske ved at fremme humor i undervisningen” (Hammershøj, 2020, s. 122). Derfor vil jeg afslutte opgaven med at præsentere en række handleforslag, der har til formål at fremme humor – og dermed også kreativitet – i håndværk og design-undervisningen.

I analysen beskriver jeg med afsæt i humor- og kreativitetsforskning, hvordan man med fordel kan indtænke humor i selve undervisningen. Derfor går handleforslaget ud på at lade humor indgå som en del af undervisningen og opgaverne i håndværk og design-faget. Det er vigtigt at understrege, at humor ikke skal være en del af opgaverne hver eneste gang. Men at bruge humor i opgaverne en gang imellem kan være en effektiv måde at motivere eleverne på, samtidig med at det kan fremme deres kreative tænkning. Man kan indtænke humor på mange forskellige måder, og jeg vil her præsentere fire mulige tilgange:

8.1 Brug humor i forklaringer og instruktioner

Einfeldt beskriver, hvordan humor kan fremme hukommelse og konkret faglig læring, hvis den er knyttet til pensum (2022, s. 57). Derfor kan man som lærer i håndværk og design med fordel bruge ordspil, jokes og memes, når man skal introducere en opgave eller instruere eleverne i en teknik. Det skal selvfølgelig være en balancegang, men det kan være gavnligt for elevernes fokus og opmærksomhed, fx at medbringe et sjovt ”safety first”-meme, når man taler om sikkerhed i værkstedet (Bilag IV: Humorigt indhold).

8.2 Indtænk humor i opgavens tema

Som lærer kan man overveje at integrere humor i opgavens tema ved at skabe sjove scenarier eller opgavebeskrivelser. Et konkret eksempel kan være at bede eleverne om at designe og konstruere en maskine, der på en komisk overkompliceret måde løser et hverdagsproblem, inspireret af Storm P's tegninger med finurlige opfindelser (Bilag IV). Det kan fx være en maskine, der får dem ud af sengen om morgenen, eller en anordning, der kan scrolle på mobiltelefonen, så elevernes tommelfinger får en pause.

8.3 Gør humor til et element i elevernes præsentationer

Når eleverne skal præsentere deres projekter eller løsninger, kan man som lærer opmuntre dem til at bruge humor som en del af deres præsentation. Man kan eventuelt vælge at tildele hver gruppe/elev et humoristisk krydderi gennem lodtrækning, som de på en eller anden måde skal integrere i deres fremlæggelse/præsentation af produkt. Et humoristisk krydderi kan fx være et meme, der beskriver deres proces, eller en sang om produktet, som de skal fremføre.

8.4 Giv plads til humor i elevernes løsninger

Einfeldt skriver: ”Du skal ikke forhindre dig i at støtte eleverne til at bruge humor selv” (Einfeldt, 2022, s. 109). Nogle gange finder elever på sjove og humoristiske løsninger på opgaver i undervisningen, selvom det egentlig ikke var intentionen fra lærerens side. Man kan dog med fordel øve sig i at være åben over for elevernes sjove løsninger, også selvom de måske kan virke useriøse.

9. Litteraturliste

- Amabile, T. M. (1998). How to Kill Creativity. Keep doing what you're doing. Or, if you want to spark innovation, rethink how you motivate, reward, and assign work to people. *Harvard Business Review* 76(5), s. 76-87.
- Bak, C. K. (2017). Kvalitative interviews som metode i pædagog- og læreruddannelsen. I T. T. Engsig, *Empiriske undersøgelser og metodiske greb. Grundbog til de pædagogiske professionsuddannelse* (s. 47-73). Hans Reitzels Forlag.
- Blomberg, J. (1993). Ethnographic Field Methods and Their Relation to Design. I *Participatory Design. Principles and Practices*.
- Boding, J., Mølgaard, N., & Pjenggaard, S. (2019). *Bachelorprojektet i læreruddannelsen*. Hans Reitzels Forlag.
- Brinkmann, S. (2013). *Qualitative Interviewing*. Oxford University Press.
- Brudal, L. (2006). *Positiv psykologi. Empati, flow, køn, humor*. Psykologisk Forlag.
- Christensen, E. (2013). Ikke kun for sjov: Forstå dine elever via deres humor. *folkeskolen.dk*.
- Einfeldt, M. (2020). *Kreativitet, innovation og humor*. Samfundslitteratur.
- Einfeldt, M. (2022). *Humor i undervisning. De værste fælder og de bedste teknikker*. Samfundslitteratur.
- Führ, M. (2012). Børns brug af humor. I K. Poulsen, & U. Liberg, *Forskning i pædagogisk praksis* (s. 186-203). Akademisk Forlag.
- Führ, M. (2013). *Latterfrygt og humorstøtte: Undersøgelser af 11-16-åriges tilbøjelighed til at ty til humor i trængte situationer og til at frygte af blive leet ad*. Aalborg Universitet.
- Grynberg, S. (23. December 2022). *folkeskolen.dk*. Hentet fra Med humor husker dine elever bedre... : <https://www.folkeskolen.dk/folkeskolen-nr-21-2022-undervisning/med-humor-husker-dine-elever-bedre/4690835>
- Hammershøj, L. G. (2020). Kreativitet som humor og dannelse. I V. Boelt, M. Jørgensen, & A. Littauer, *En mere kreativ skole* (s. 121- 134). KvaN.
- Jørgensen, M. (2017). *Håndværk & design i fællesskab*. Meloni.
- Jonas, P. M. (2010). *Laughing and learning: An alternative to shup up and listen*. Rowman & Littlefield Education.
- Kaas-Larsen, A. E., & Sperschneider, L. A. (2019). Humor og relationsarbejde i andetsprogsundervisningen. *Sprogforum* 69. *Dannelse*, 65-71.
- Klinge, L. (2016). *Lærerens relationskompetence: En empirisk undersøgelse af, hvordan lærerens relationskompetence viser sig i interaktioner med elever og klasser i almenundervisningen i folkeskolen*. Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet.
- Kristensen, A.-K. (2019). Håndværk og design - katalysator for alsidig dannelse. I J. Hansen, M. Rønø, S. Soneff, & A. Yates, *Dannelse i alle fag* (s. 213-226). Frederikshavn: Dafolo.
- Kromann-Andersen, E., & Jensen, I. F. (2009). *KIE-modellen - innovativ undervisning i folkeskolen*. Erhvervsskolernes Forlag.

- Littauer, A. (2020). Hvorfor så optaget af at styrke kreativiteten i skolen? I V. Boelt, M. Jørgensen, & A. Littauer, *En mere kreativ skole* (s. 14-30). KvaN.
- Lovorn, M., & Holaway, C. (2015). Teachers' perceptions of humour as a classroom teaching, interaction, and management tool. *European Journal of Humour Research* 3 (4) , s. 24-35.
- Lyhne, J. (2020). Hvad er et kreativt menneske? . I V. Boelt, M. Jørgensen, & A. Littauer, *En mere kreativ skole* (s. 32-48). KvaN.
- Pjenggaard, S. (2017). Videnskabelige metoder i pædagogisk praksis. I T. T. Engsig, *Empiriske undersøgelser og metodiske greb. Grundbog til de pædagogiske professionsuddannelse* (s. 309-336). Hans Reitzels Forlag.
- Pless, M. (2019). Unges motivation i udskoling. I T. N. Rasmussen, & A. Sønderberg, *Motivation: i klasseledelse, relationer og didaktik* (s. 235-252). KvaN.
- Qvortrup, L. (2017). Hvad er sand, brugbar viden? Bemærkninger til uddannelsesforskningens gyldighed og relevans. I T. T. Engsig, *Empiriske undersøgelser og metodiske greb. Grundbog til de pædagogiske professionsuddannelse* (s. 213-254). Hans Reitzels Forlag.
- Sigsgaard, E. (2016). Louise Klinge: Lærerens relationskompetence. *Tidsskrift for professionsstudier* 23. *Innovation og uddannelse. Professionshøjskolen Metropol*, 115-118.
- Szentes, E., Horváth, Z.-I., & Harangus, K. (2020). The Role of Humour in Teaching: Teacher Training Students' Image of Teacher and Views on Teaching. *Acta Universitatis Sapientiae, Philologica*, 12, 2, s. 84-98.
- Tanggaard, L. (2020). Hvad er kreativitet, og hvilke pædagogiske konsekvenser har forskellige kreativitetsopfattelser? I V. Boelt, M. Jørgensen, & A. Littauer, *En mere kreativ skole* (s. 94-109). KvaN.
- Undervisningsministeriet, B. o. (2019). *emu.dk*. Hentet fra Håndværk og design - Fælles Mål: https://emu.dk/sites/default/files/2020-09/GSK_F%C3%A6llesM%C3%A5l_H%C3%A5ndv%C3%A6rk%20og%20design_2020.pdf
- Undervisningsministeriet, B. o. (2020). *Håndværk og design. Undervisningsvejledning*. Hentet fra emu.dk : https://emu.dk/sites/default/files/2020-09/GSK_Vejledning_H%C3%A5ndv%C3%A6rk%20og%20design_2020.pdf
- Østergaard, C. (2017). Observation i pædagogiske kontekster. I T. T. Engsig, *Empiriske undersøgelser og metodiske greb. Grundbog til de pædagogiske professionsuddannelse* (s. 27-46). Hans Reitzels Forlag.

10. Bilag

10.1 Bilag I: Interviews

10.1.1 Interview med folkeskolelæreren Dina

Info: Dina er 62 år og underviser 4.-8. klasse i håndværk og design

Hvordan bruger du humor i din håndværk og design-undervisning?

Dina: Jeg vil nok egentlig sige, at jeg arbejder med glæde mere end jeg arbejder med humor. Men det går jo lidt hånd i hånd på en eller anden måde. Det er jo ikke sådan, at jeg går og river jokes af mig, og det handler om at grine hele tiden. Det, jeg lægger vægt på, er begejstringen for at finde ud af noget og opdage noget og lære noget og have det sjovt samtidig med det. Når det gælder humor, så er det faktisk rigtig, rigtig vigtigt, at det aldrig må være på børnenes bekostning. Jeg kunne aldrig drømme om at være nedladende over for mine elever. Man må aldrig disse dem. I Danmark er vi jo verdensmestre i ironi. Jeg bruger kun ironi, hvis jeg er sikker på, at de forstår, hvad jeg mener, når jeg bruger det. Jeg er meget bevidst om brugen af ironi.

Har du oplevet at have overtrådt elevers grænser med humor?

Dina: Nej, det har jeg ikke. For jeg synes jo, jeg er meget bevidst om det. Men det kan da godt være, at jeg i kampens hede en eller anden gang er kommet med en frisk bemærkning. Det er ikke noget, nogen har reageret på. Du må aldrig disse elever. Det kan godt være, at en lærer synes, det er sjovt at sige: "Hold kæft, det der ligner jo et trafikuheld". Det kan jeg også sige til elever, som jeg kender rigtig godt, og som jeg ved kan tåle det. Jeg er altid meget, meget opmærksom på elevernes humør og stemninger, og hvordan de har det. Det lægger jeg virkelig stor vægt på. Relationer betyder jo alt. Du kan ikke bruge humor uden relationer.

Har du konkrete eksempler på, hvordan du bruger humor i håndværk og design-undervisningen?

Dina: Altså, jeg laver meget fis og pjat. Nogle gange kan eleverne finde på at stå og hamre et eller andet ned i høvlebænken. Så går jeg hen til dem og spørger: "Hvad får du egentlig i lommepenge?". Så svarer de måske: "Jamen, jeg får sådan 50 kr. om måneden". Så svarer jeg: "Okay, men den høvlebænk der, den koster omkring 5.000 kr. Så skal vi lige prøve at finde ud af, hvor mange måneder det vil tage dig at erstatte den". Og så kan vi have det sjovt med at begynde at regne ud, hvor mange år de egentlig skal bruge for at betale noget tilbage. Jeg skælder faktisk aldrig ud. Jeg synes, det er uværdigt. Det er ikke for at være hellig, men det gør jeg simpelthen ikke. Det er faktisk en måde at bruge humoren på, til at håndtere de her dumme situationer, der opstår.

Dina: Stemningen skal være let og rar. Jeg fortæller også tit historier eller laver sammenligninger. Jeg kan fx finde på at sige: "Det ligner gammel rynket hud". Nogle gange bruger jeg også nogle fjollede udtryk som: "Stik mig lige den fætter der". Men det er vigtigt ikke at være nedladende. Man kan godt komme til at disse folk med humor. Selvom man selv synes, man er vældig sjov, er det ikke sikkert, at andre synes, man er så skide sjov. Humor kræver jo faktisk ret meget overskud. Hvis man som barn skal bide på noget, der er humoristisk, så skal barnet jo faktisk selv være i en overskudsposition. Hvis de kæmper og synes, det hele er forfærdeligt, så er der sgu ikke meget humor der. Jeg kan meget bedre lide at lave pjat med mig selv, end at gøre det med eleverne som personer. Jeg og eleverne griner fx sammen over, at jeg altid glemmer mine nøgler alle mulige steder.

Oplever du at brugen af humor påvirker elevernes kreativitet?

Dina: Jeg synes, der er en stigende gruppe børn, der har det svært, og jeg har det lidt sådan; man kan ikke lære noget, hvis der er støj i hovedet. Man skal have ro indvendig, før man kan lære noget. Her kan man bruge humor. Humoren opstår nok mest i øjeblikke i undervisningen. Det er aldrig noget, jeg planlægger. Det handler om at gribe de situationer, der opstår. Det gælder jo om at skabe et rum, hvor der ligesom også er plads til at fejle. I dag var der en elev, som kom til at skrue en skrue så langt ind, at den ramte noget inde bagved. Først kiggede vi bare lidt forskrækkede på hinanden, og så begyndte vi at grine helt vildt. Herefter snakkede vi om, hvad man kunne gøre anderledes. Så det der med ikke at tage tingene så tungt. Så humoren kan være med til at skabe et rum, hvor eleverne tør kaste sig ud i mere, fordi de ikke er så bange for at fejle. Det er jo ikke jordens undergang.

10.1.2 Interview med folkeskolelæreren Anker

Info: Anker er 30 år og underviser 7.-8. klasse i håndværk og design

Hvordan bruger du humor i din håndværk og design-undervisning?

Anker: *Humor er bare en naturlig del af min læringsstil. Jeg bruger nok humor ubevidst i min undervisning, når der er nogle, der synes, at et eller andet er træls. Hvis nogle elever fx giver udtryk for, at noget er svært og lidt udfordrende, kan jeg godt finde på at sige noget i stil med: "Bare rolig, det bliver meget værre". På den måde bruger jeg nok humoren til at håndtere det, der kan være svært, i stedet for at skælde ud. Men det er ikke noget, jeg tænker over så meget.*

Oplever du at brugen af humor påvirker elevernes kreativitet?

Anker: *Det fag vi har her, det er jo lidt mere et frirum for eleverne. Jeg tror, det vigtigste i et håndværksfag er, at man lærer at holde af processen og ikke resultatet. Her er noget af det vigtigste, at man tør lave fejl. Humoren kan hjælpe til at håndtere, når noget går galt. Hvis man kan grine lidt af det hele, tør man måske også kaste sig ud på dybere vand. Jeg oplever også, at humor kan have en positiv effekt på elevernes opmærksomhed, hvis jeg fletter jokes ind i noget, der ellers kan være lidt tungt. Men humor kan også være distraherende, hvis det tager overhånd. Jeg bruger meget krudt i starten på at få eleverne til at snakke og joke med mig og med hinanden, men på et tidspunkt skal man have hold på det, inden det kammer over. Ellers bliver det fjolleri, og ikke undervisning. Der skal være klare rammer. Når jeg fx står og fortæller, er det mig, der laver jokes, og ikke eleverne. Ellers bliver det forstyrrende.*

Har du oplevet at have overtrådt elevens grænser med humor?

Anker: *Ligesom mange andre steder opstår der selvfølgelig situationer, hvor humoren ikke fungerer efter hensigten. Man skal måske være særlig varsom i følsomme situationer. Nogle gange kan humoren hjælpe til at løfte stemningen, men andre gange kan den også være malplaceret. Jeg har fx en elev, Sille, som jeg har en rigtig god relation til, og vi kan godt være lidt spydige over for hinanden, på en kærlig måde. Men en dag kommer en af hendes veninder fra en anden klasse over og siger til mig: "Nu skal altså være ordentlig over for Sille". Det fik mig til at overveje, om jeg var gået over grænsen. Bagefter fandt jeg ud af, at veninden havde været sarkastisk, men det kunne jeg ikke afkode pga. den manglende relation. Det siger jo bare noget om, hvor vigtig relationen er, når det gælder humor.*

10.1.3 Interview med eleverne Anton og Claes

Info: Anton og Claes går i 8. klasse og har håndværk og design som valgfag

Hvad synes I om, at en lærer bruger humor i undervisningen?

Anton: *Det kan jo gøre det sjovere, ikke? Det kommer selvfølgelig også an på, hvor god humoren er. Men jeg vil sige, at det mest er en god ting. Det gør det sjovere, og det gør det nemmere at lytte, når læreren snakker. Jeg tror også lidt... det der med, at en lærer kommer ind og tænker "nu skal I lære det her" og så fortæller han bare, som om han læste op fra et stykke papir. Men hvis man er en lærer, der lige kommer med en joke halvvejs igennem, så giver det lidt mere. Det bliver også mere personligt.*

Claes: *Ja, det kan faktisk godt hjælpe på ens opmærksomhed.*

Hvilke former for humor fungerer, og hvad fungerer ikke?

Claes: *Humoren skal ligesom passe til én selv eller til klassen, så man kan linke til det samme. Hvis det er sådan en plat form for humor, så kan det også være lidt træls.*

Anton: *Jeg tænker også... Jeg har haft nogle lærere, der har været helt gamle. De har jo haft far-humor. Det er sådan noget, der har været sjovt, fordi det kommer fra dem. Men jeg har også haft nogle lærere, der kom op med noget humor, hvor halvdelen af klassen ikke fattede det. Man skal ikke bare komme ind i klassen og sige en eller anden plat joke, hvor hele klassen så tænker: "okay, det var overhovedet ikke sjovt". Så bliver det bare irriterende.*

Claes: *Humor kan også være irriterende, ja. Jeg havde en lærer, der nogle gange grinte af os, når vi skulle fremlægge i engelsk, og når det skete, så var det ikke sjovt. Det var kun sjovt for nogle. Så det kan ligesom godt gå den forkerte vej. Hvis man ikke lige forstår, hvad der er sjovt, så er det irriterende.*

Anton: *Det kan også blive for mørkt. Jeg har haft en lærer... hun var sådan lidt passiv-aggressiv-humor-agtig. Hun jokede med det, klassen lavede, og så gjorde det lidt, at hun var lidt træls. Hun gjorde på en måde lidt nar af os.*

I hvilke fag oplever du, at læreren bruger mest humor?

Anton: *Det er nok her. Når vi har matematik, dansk eller engelsk, så er der mindre humor. Men når man er i værkstedet, så synes jeg, der er mere humor, og det er det, der gør det sjovere. Det er ikke så seriøst-agtigt. Det er ikke ligesom i dansk, hvor man hele tiden tænker på eksamen og sådan. Det er mere afslappet her.*

Gør humoren noget for jeres kreativitet?

Anton: *Humoren gør, at man har mere lyst til at komme herover i værkstedet. For hvis man havde haft en lærer uden humor, så havde man jo ikke lyst til at være i værkstedet.*

Claes: *Det kan jo være, at hvis der bliver lavet sjov med sådan noget, så forbinder man håndværk og design med noget sjovt, og derfor bliver håndværk generelt sjovt.*

Har I oplevet at blive distraheret af humor, enten fra læreren eller andre elever?

Anton: *Jeg har gået i klasse med en, der synes han var sjov, når han kommenterede alt, og så fik jeg kun halvdelen med, fordi han hele tiden skulle kommentere. Den der, hvor folk prøver på at være sjove i timen, men ikke er det-agtigt.*

10.1.4 Interview med eleverne Sally, Leslie og Line

Info: Sally, Leslie og Line går i 8. klasse og har håndværk og design som valgfag

Hvad synes du om, at lærere bruger humor i undervisningen?

Sally: *Det kommer også an på, hvem det er. Jeg synes, at der er nogle lærere, der ingen humor har. Når en lærer fx med: "Det kan du ikke finde ud af", så er humor faktisk bare nedladende.*

Leslie: *Ja, og nogle lærere har bare dårlig humor. Fx vores anden lærer [Lone]. Hun har bare dårlig humor. Selvom hun prøver at være sjov, er hun det bare ikke.*

Line: *Det er ikke sjovt, når lærerne prøver for hårdt på at være sjove.*

Hvornår oplever du så, at lærerens brug af humor fungerer godt?

Sally: *Hvis man nu sidder og snakker om noget, man går op i og sådan noget, så er det jo mere sjovt. Det er mere de unge lærere, der er sjove. De gamle lærere forstår ikke altid den nye humor. Humoren kan ændre sig.*

Leslie: *De er også tit sjove, uden de selv ved det. Humor skal komme sådan naturligt-agtigt. De kan også lide at være sarkastiske. Det er sjovt.*

Hvad er forskellen på unge og gamle læreres humor?

Sally: *De ældre lærere tror noget er sjovt, fordi det var sjovt, dengang de var unge. De unge lærere, de forstår os bedre. De ved godt, hvordan det er.*

Leslie: *De gamle læreres humor kan godt være sådan lidt lam. Når de laver en eller anden joke, der ikke er ret sjov, så er det lidt sådan... ja, lamt. Det er tit når de unge lærere sådan snakker med eleverne, at det er sjovere.*

Line: *Min gamle dansklærer, hun synes, hun var helt vildt sjov, når hun vidste noget, som vi ikke vidste. Så sad hun der og sagde: "Ej, synes I ikke bare, det er vildt irriterende, at jeg ved noget, som I ikke ved". Og så sad hun og flækkede og grinte over det. Hun var den eneste, der grinte.*

Leslie: *Jeg havde også en biologilærer, der bare snakkede lidt sært til os for sådan at være lidt sjov, men det var ikke ret sjovt.*

Hvordan påvirker lærerens humor din lyst til at deltage i undervisningen?

Line: *Det tror jeg, ja. Hvis man skal lave de samme ting, og man har en sjov lærer, så vil man jo hellere det.*

Sally: *Hvis en lærer er sjov, så synes man jo, det er sjovere, end hvis det var sådan en sur gammel mand. Det gør også, at det er nemmere at snakke med lærerne.*

Tror du, at humor kan hjælpe dig til at være mere kreativ i håndværk og design?

Sally: *Måske ikke helt. Men hvis man kan sidde og hygge og snakke med lærerne og sine venner, så er det jo sjovere, end hvis det bare er arbejde.*

Leslie: *Det ved jeg ikke. Altså det er sjovere at sidde og lave noget sammen med sine venner, hvis man har det sjovt med det. Hvis man sidder alene, så kan det godt føles sådan lidt mere som en opgave.*

10.1.5 Interview med eleverne Iris, Anne og Sandra

Info: Iris, Anne og Sandra går i 8. klasse og har håndværk og design som valgfag

Hvad synes I om, at lærere bruger humor i undervisningen?

Sandra: *Det er meget godt. Hvis læreren gør det sjovt og relaterbart, så gør det bare, at man har lyst til at høre efter. For at du kan få nogen til at grine, så bliver du også nødt til at være på deres plan og komme med et eller andet, de kan relatere til.*

Iris: *Hvis jeg kan grine i undervisningen, så er det ret fedt. Det gør, at man får mere opmærksomhed på det, det handler om.*

Hvad er dårlig humor?

Sandra: *Humor kan jo distrahere lidt en gang imellem. Hvis vi har en sjov lærer, så ender det tit med, at man bare sidder og snakker en masse, og det er jo ikke så fedt, hvis man kigger på det sådan rent skolemæssigt. Du lærer jo ikke så meget.*

Iris: *Humor kan også godt blive lidt ubehageligt, hvis det bliver meget personligt. Jeg synes ikke, at lærere skal lave sjov med noget, der kommer til at være racistisk. Man skal ikke lave sjov med noget, hvor man kan komme til at ramme andre med det.*

Anne: *Det er dårligt, når en lærer fx siger noget om en af eleverne, og så sidder alle bare og er sådan lidt utilfredse, fordi det var ret nederen gjort.*

Hvad er så god humor?

Iris: *Når man har en intern joke og sådan, og man kan lave sjov med fx processen i det her [filtning]. Anker er god til at hjælpe og samtidig lave sjov med det. Det hjælper også til, at man tør spørge om hjælp.*

Sandra: *Nogle gange har man brug for at kunne glemme sig selv lidt og kunne glemme lidt af det, man laver, fordi det er jo aldrig perfekt i starten. Det kræver jo øvelse, så alle har lavet noget grimt. Hvis det er sjovt, så bliver man ikke så sur over det.*

Anne: *Jeg synes, de sjoveste lærere er dem, der er tæt på os i alder, fordi de nok har den samme humor. De ældre bruger referencer til ting, som vi ikke kender. Men det kan også bare være mig, der er lidt dum.*

Sandra: *Altså, det er jo forskelligt, hvilke lærere, der laver grin med eleverne. For hvis man synes, det er én, der er sjov, som sådan kan finde på at lave sjov med eleverne, så kan man godt synes, det er mere sjovt, end hvis det sådan er en ældre lærer, der ikke er særlig sjov.*

Anne: *Eller hvis man kender til deres humor, så man ligesom ved bagtanken med det. Nogle gange så kan lærerne også prøve at være sjove, og så er man sådan: "Mener du det der?". Når de er ironiske, og man ikke forstår, hvad de mener, så er det bare akavet.*

Er humor vigtigere i kreative fag?

Iris: *Nej, det er det samme i dansk. Men det er måske nemmere at have humor i de kreative fag. Fordi dansk bliver altid gjort meget mere seriøst. Det gør man bare ikke på samme måde her [i håndværk og design].*

Anne: *Da vi skulle have ny lærer, så var vi alle sammen bange for, at det var sådan en sur én, fordi så ville det ikke være sjovt. Men vi synes jo, det er sjovt sammen med Anker.*

10.2 Bilag II: Observationer

10.2.1 Observationsskema fra Ankers undervisning

	Form for humor / intention	Tegn / reaktion på humor	Humortype og interaktion	Effekt
1	Læreren Lone følger mig ned til håndværk og design-lokalet. Hun præsenterer mig for klassen og siger: "Jeg har sagt, at vi overhovedet ikke er sjove. Humor er ikke noget, vi bruger. Det er forbudt at grine. Det er røvsygt".	Lone griner Eleverne smiler lidt	Ironi / selvironi Hos læreren	Forsigtige smil hos eleverne Oplevelse af lidt akavet stemning
2	En elev tilkendegiver, at hun vil ned i boden og købe snacks. Anker siger: "Det må vente til pausen". Det får eleven til at beklage sig: "Jamen der er ikke nogen pause". Anker reagerer på dette ved at gentage elevens ord; "Jamen der ikke nogen pause" – men med en meget klynkende stemme.	Anker smiler Eleven ruller med øjnene og smiler De andre elever, der hører det, griner lidt	Drilleri Mellem lærer og elever	Smil og grin Eleven bliver i undervisningen
3	Anker kigger på to elevers arbejde, imens de sidder og filter. Den ene elev siger så: "Jeg filter bukser". Til det kommenterer den anden elev: "Hun har lavet dem forkert sådan cirka 200 gange".	Eleverne griner	Drilleri Mellem elever	Grin
4	Anker viser, hvordan man kan filte mere ad gangen med en filtenåls-holder til flere nåle. Med en lidt overdreven jysk dialekt siger han: "Det er total lifehack det her".	Eleverne smiler	Pjat Lærer-elev	Oplevelse af god stemning Elevernes opmærksomhed rettet mod undervisningen
5	Anker spørger ind til en teateropvisning, som eleverne har lavet i en anden sammenhæng og spørger: "Hvordan gik forestillingen?". Til det svarer eleven: "Godt. Vi tog kun ét barn" (Reference til at et barn blev ramt af en rekvisit).	Anker og eleverne griner	Ironi Lærer-elev	God stemning Elevernes opmærksomhed rettet mod samtalen om teaterforestillingen
6	Imens de sidder og filter, taler to elever sammen. Den ene elev siger: "Jeg har meldt mig ind på Herningsholm". Den anden elev spørger: "Herlufsholm?". Hertil svarer eleven: "Nej,	Eleverne griner let	Satire Elev-elev	Elevernes opmærksomhed rettet mod samtalen om Herlufsholm

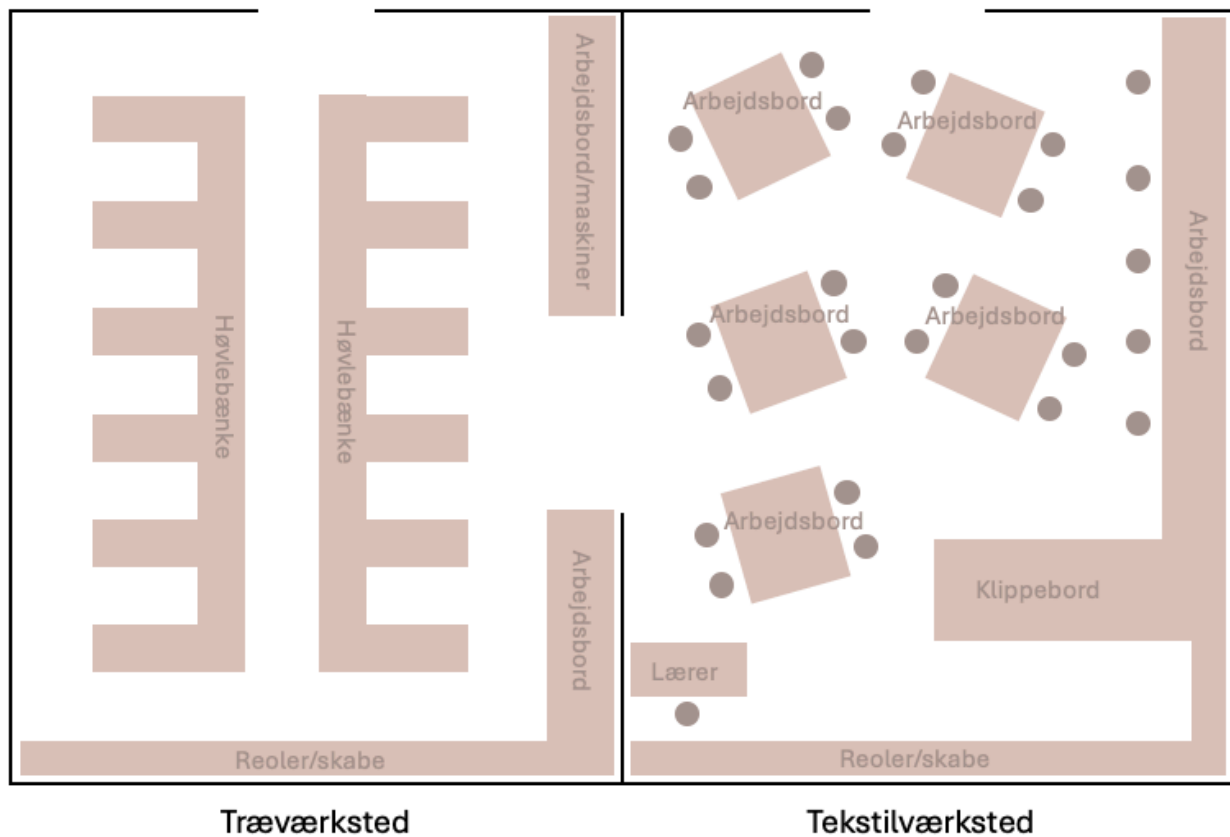
	Herningsholm, Jeg skal sgu da ikke have en finger i røven”.			
7	En elev sidder og filter en kylling. Den er meget groft filtet. Anker kommenterer: ”Ej, det var virkelig en pæn kylling, du har fået lavet der”. Til det svarer eleven grinende: ”Du ved godt, at jeg ikke har tålmodighed til det her, men jeg skal nok prøve at gøre den flottere”.	Anker smiler Eleven griner	Sarkasme Lærer-elev	Eleven genoptager arbejdet med at filte kyllingen
8	Jeg taler med en elev om hendes filtearbejde. Hun siger så: ”Jeg kan måske godt distrahere lidt engang i mellem”. Det hører Anker, som står et stykke væk og kommenterer: ”Det er god med noget selvindsigt”. Eleven smiler.	Eleven smiler	Drilleri Lærer-elev	Let stemning
9	En elev er i gang med at filte en kylling og vil gerne give kyllingen en fyldig bagdel, men har problemer med at få det til at fungere. Eleven siger grinende: ”Åh, jeg kan ikke finde ud af at filte en numse”. Eleven ved siden af kommenterer: ”Ham her har heller ikke rigtig nogen røv. Det er svært at filte noget, der skal stikke ud”.	Eleverne griner	Pjat Elev-elev	Eleven tilkendegiver, at noget er svært
10	Anker hjælper eleven, der har problemer med at filte kyllingens bagdel. Han ender med at lave meget af arbejdet og siger så smilende: ”Det var jo slet ikke meningen. Nu har jeg lavet hele butt liftet”. Eleven svar grinende: ”Du er en god plastikkirurg”.	Ankers smiler og eleven smiler/griner	Pjat Lærer-elev	Eleven tager imod hjælp
11	Da eleverne skal til at pakke sammen, er der fire elever, der begynder at kaste våd filt efter hinanden. Eleverne griner, men på et tidspunkt siger en af eleverne højt: ”Ej, stop lige”.	Eleverne griner En elev siger fra	Pjat Elev-elev	Irritation hos elev

10.2.2 Overblik over observerede humortyper i Ankers undervisning

Humortype (Einfeldt)	Antal episoder	Elev-elev	Lærer-elev
Ironi	2		2
Selvironi	1		
Ordspil	0		
Pjat	4	2	2
Drilleri	3	1	2
Satire	0		
Sarkasme	2	1	1

10.3 Bilag III: Værkstedet

Nedenstående illustrationer viser indretningen af henholdsvis træ- og metalværkstedet (til venstre) og tekstilværkstedet (til højre) i håndværk og design:

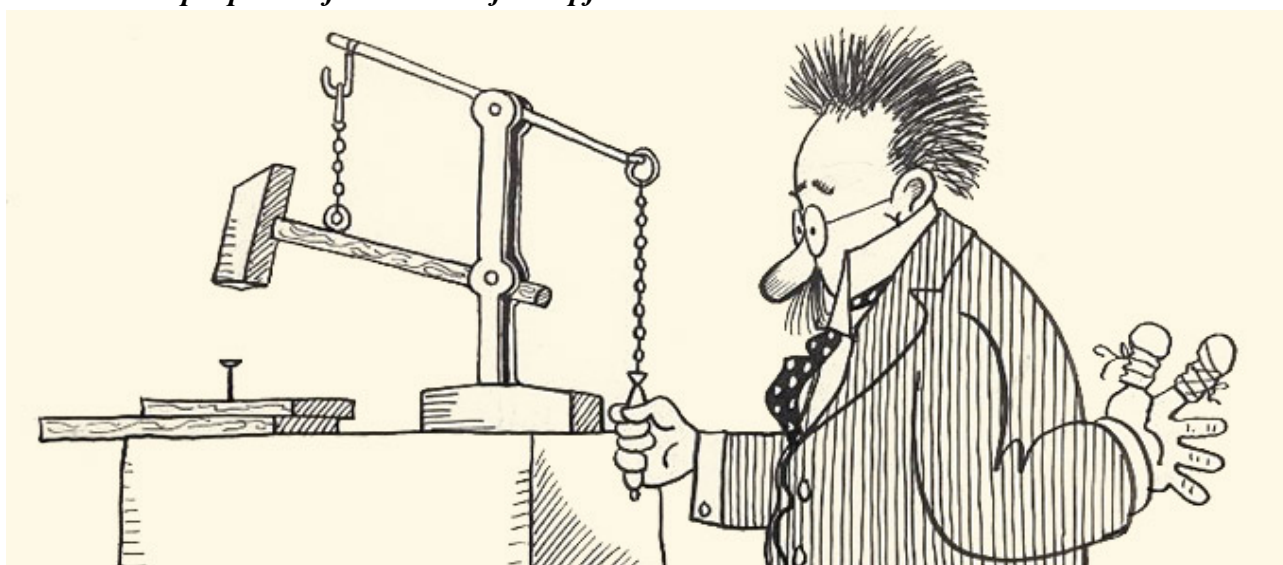
10.4 Bilag IV: Humoristisk indhold

10.4.1 Eksempel på et meme til undervisningen

Billede: <https://i.pinimg.com/736x/43/c8/f6/43c8f6a3f06a8a9a314d065d698db064.jpg>

10.4.2 Eksempel på en af Storm P's sjove opfindelser

Billede: <https://www.viborgbib.dk/nyheder/til-boern/lav-din-egen-storm-p-opfindelse>